

1) слід розрізняти: а) реалізацію особою права «на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань», в основі якого правдивість, тобто відповідність між змістом інформації, яка виражається особою, і її поглядами та переконаннями; і б) поширення неправдивої інформації, в тому числі про свої погляди і переконання;

2) важливо розробити критерії для відмежування зовнішнього прояву реалізації права «на вільне вираження своїх поглядів і переконань» від поширення інформації як реалізації права, передбаченого ч. 2 ст. 34 Конституції України;

3) «заперечення...», про яке йдеться в ч. 1 ст. 111¹ і ст. 436² КК як самостійну дію, слід відрізняти від «заперечення...» як складову частину ідеології, пропаганда якої може бути заборонена, наприклад, ідеології широкого застосування збройної агресії або яка обґрунтовує незлочинний характер збройної агресії.

ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНУ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВИПРАВДОВУВАННЯ, ВИЗНАННЯ ПРАВОМІРНОЮ, ЗАПЕРЕЧЕННЯ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Оробець Костянтин Миколайович,

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінально-правової
політики, Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

1. Нові виклики розвитку України породжують потребу в переосмисленні соціальної цінності різних сфер суспільних відносин, що зазнають кримінально протиправних посягань. Повномасштабне російське вторгнення ставить нагальну потребу у послідовному формуванні нової комплексної багаторівневої парадигми безпеки й виробленні ефективного механізму охорони. Прагнення держави-агресора знищити незалежність і зруйнувати територіальну цілісність України надають окремим кримінальним правопорушенням проти основ національної безпеки України надзвичайно високої суспільної небезпечності.

2. Правове забезпечення охорони національної безпеки України формально не віднесено до завдань Кримінального кодексу України (в подаль-

шому – КК), замість цього у ч. 1 ст. 1 вживається вужчий за своїм значенням термін «конституційний устрій України». У п. 8 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України» національна безпека України визначається як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. Виходячи з цього визначення, конституційний лад є лише однією зі складових національної безпеки України. У зв'язку з цим до основних завдань закону про кримінальну відповідальність (а так само і кримінального права України) слід віднести забезпечення охорони саме національної безпеки України.

3. Ціла низка змін, упроваджених до КК після початку повномасштабного вторгнення, хоча й були виправданими як виклики на нагальні потреби історичного розвитку суспільства, однак через свою невідкладність, динамізм підготовки й ухвалення не позбавлені недоліків, що цілком можуть і повинні бути виправлені в подальшій законотворчій діяльності. Так, законами від 03.03.2022 р. було криміналізовано два діяння – «колабораційна діяльність» (ст. 111–1 КК, розділ I Особливої частини «Злочини проти основ національної безпеки України») та «виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників» (ст. 436–2 КК, розділ XX Особливої частини «Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку»). Проблема полягає в тому, що заперечення збройної агресії проти України визнається однією з форм об'єктивної сторони кримінального правопорушення як за ч. 1 ст. 111–1, так і за ст. 436–2 КК. Через це виникає запитання щодо доцільності виокремлення двох настільки схожих за об'єктивними ознаками кримінальних правопорушень.

4. На нашу думку, безпосередній об'єкт виправдовування, визнання правомірною, заперечення та глорифікації учасників збройної агресії за змістом ст. 436–2 КК охоплюється групою однорідних суспільних відносин у сфері охорони зовнішньої та внутрішньої безпеки України, тобто родовим об'єктом кримінальних правопорушень, передбачених розділом I Особливої частини КК. Ствердження про те, що зазначене діяння посягає на національну безпеку України, а не на глобальну безпеку або забезпечення миру в цілому, можна обґрунтувати такими положеннями, як-то:

– кримінальна протиправність діяння пов'язана не зі злочином агресії взагалі (як це має місце, зокрема, при пропаганді війни – ст. 436

КК України, яка містить загальну норму порівняно зі ст. 436–2 КК, що виступає як спеціальна), а винятково з агресією однієї держави – Російської Федерації – проти єдиної іншої держави – України;

– вчинення кримінального правопорушення стосується збройної агресії, яку було розпочато у 2014 р. (коли мирне співіснування України з іншими державами вже порушено неспровокованим вторгненням), що не враховує можливих актів агресії, які можуть бути скоєні в майбутньому;

– діяння спрямоване на виправдання, надання підтримки конкретній державі в її агресії проти України;

– за умов збройного конфлікту прагнення підтримати одну сторону – агресорку – автоматично означає прагнення послабити, завдати поразки іншій.

З урахуванням родового об'єкта досліджуваного кримінального правопорушення розміщення відповідної норми в розділі XX Особливої частини КК вважаємо не зовсім обґрунтованим.

5. Публічний характер дій має бути закріплений як конститутивна ознака складу кримінального правопорушення, що необхідно для уникнення надмірного обмеження свободи слова. Суспільна небезпечність виправдовування або заперечення збройної агресії проти України, на нашу думку, пов'язана не з тим, що особа висловлює свій особистий погляд, яким би негативним він не був, а з тим, що оцінка збройної агресії як прийнятної поширюється серед невизначено великої кількості осіб, особа прагне закріпити в суспільстві подібні уявлення, вплинути на масову свідомість, залучити широкі верстви населення до співпраці з ворогом. Якщо ж мова йде про прагнення у приватній бесіді схилити певну особу до конкретних кримінально протиправних діянь проти України, це має кваліфікуватися як підбурювання до колабораційної діяльності або інших кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки (а в разі невдалого підбурювання – як готування до відповідного кримінального правопорушення).

6. Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії проти України, будучи посяганням на основи національної безпеки України, є суспільно небезпечним незалежно від того, громадянином якої країни воно вчинене, та яка саме держава виступає щодо України як агресорка. Однак потрібно мати на увазі, що у випадках, коли це діяння вчиняється іноземцем або особою без громадянства, воно виходить за межі колабораційної діяльності. Таким чином, пропонуємо виокреми-

ти публічне виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії проти України як самостійне кримінальне правопорушення (виключивши ст. 436–2 та ч. 1 ст. 111–1 КК чинної редакції), наприклад, у ст. 111–3 КК. У разі, якщо простий (основний) склад буде закріплено як кримінальний проступок (як це зараз має місце за ч. 1 ст. 111–1 КК), назву розділу I Особливої частини КК, де він має бути закріплений, слід змінити на «Кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України».

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗЛОВЖИВАННЯ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Марін Олександр Костянтинівич,

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального
права і кримінології Львівського національного університету
імені Івана Франка*

Поставити питання про кримінальну відповідальність за зловживання у інформаційній сфері спонукало декілька факторів.

По-перше, у КК України у 2015 році з'явилася низка норм, що присвячені кримінально-правовій охороні законної професійної діяльності журналістів. Впровадження таких змін обумовило навіть зміну назви розділу XV Особливої частини КК – «... кримінальні правопорушення проти журналістів». Це, своєю чергою, обумовило низку досліджень феномену охорони законної професійної діяльності журналістів, у результаті яких можна виокремити декілька важливих висновків, які впливають, як видається, на подальші міркування:

а) визначення законної професійної діяльності журналістів відокремленим об'єктом кримінально-правової охорони є дещо неточним, оскільки кримінально-правовій охороні повинне підлягати право людини на інформацію. Тому місце ст. 171 КК України у розділі V Особливої частини КК України точніше відображає природу відповідних посягань;

б) фактичне прирівнювання режиму кримінально-правової охорони професійної діяльності журналістів до кримінально-правової охорони діяльності різних представників влади вимагає забезпечення комплекс-